
Mitől jó elnök egy amerikai elnök?

Az Egyesült Államok politikai berendezkedése régi téma, éppen úgy, mint a világra gyakorolt befolyása, különösen a huszadik és a huszonegyedik században. Ezeknek az erőknek egyik főszereplője a mindenkori amerikai elnök. A mára már joggal „a világ legerősebb emberének titulált” személy olyan geopolitikai tényező, ami értelemszerűen felhívja magára a figyelmet, akár az utca emberéről, akár politikai elemzőkről legyen szó. A jelenlegi könyv ez utóbbi helyzetből indul ki. *Joseph Nye* politológus az amerikai elnöki hivatalban rejlő lehetőséget keresi és próbál válaszokat adni bizonyos kérdésekre, mint például mennyivel tud az elnök hozzájárulni az Egyesült Államok erejéhez a világban, hogyan tudja elősegíteni hazája domináns szerepét, vagy játszott-e egyáltalán ilyen szerepet a mindenkori elnök a huszadik század folyamán.¹ A könyvet az idén januárban történt elnöki beiktatás különösen aktuálissá teszi.

A könyv első fejezete az elméleti háttérrel foglalkozik. Nye megkülönböztet „transzformációs”, illetve „inkrementációs” vezetőket. Míg az első kategória olyan politikai vezetőket jellemez, akik nagy változásokat kívántak elérni, amihez persze vízió és megfelelő implementációs potenciál szükséges, addig a második kategóriába tartozók nem lépnek fel ilyen tervekkel, inkább a status quo-t kívánják fenntartani, akár bel-, akár külpolitikáról legyen szó, és csak apró lépéseket tesznek esetleges változások irányába. Ezen belül egy vezető vagy kemény erőtechnikát alkalmaz (szervezési képesség és politikai alkudozás, illetve megfélemlítés), vagy inspirációs megoldást keres és ezért a puha erő dominál technikájában (érzelmi intelligencia, vízió és kommunikáció). Természetesen nem kényszerzubbonyról van szó, és egy-egy politikai vezető hivatali idejében egyik kategóriából a körülmények hatására a másik kategóriában találhatja magát (például háborúk, gazdasági

¹ Joseph Nye a Harvard Egyetem politológusa, jól ismert gondolkodó, számos könyv szerzője, többek között *Power and Interdependence: World Politics in Transition* (1977), *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power* (1990), vagy *Soft Power: The Means to Success in World Politics* (2004). Ez utóbbi koncepció, a „puha erő” fogalma az ő nevéhez fűződik.

krízis vagy belpolitikai válság esetén). Ezekhez társul az elnök kontextuális intelligenciája, vagyis az adott helyzetben rejlő lehetőségek felismerése és megfelelő kiaknázása. Nye nyolc amerikai elnökre koncentrált abban a nagy időszakban, amikor az amerikai vezető szerep látványosan megnőtt a világban. A szerző, némileg talán önkényesnek tűnő, de koncepciójának megfelelő négy időszakot és az ezekben hivatalban lévő elnököket vizsgálja abból a szempontból, hogy a jó vezetői készségek milyen fajtái járultak hozzá az Egyesült Államok példa nélküli pozíciójához a huszadik században.

A 2. fejezetben Nye történelmi körutazásra invitálja olvasóit, mely a huszadik század külpolitikai szempontból jelentős elnökeit veszi lajstromba. Noha Theodore Roosevelt transzformációs vezetőnek számít, külpolitikai szempontból sikertelen volt, hiszen nem volt képes az országgal elfogadtatni azokat a külpolitikai szempontokat, amelyeket korábban felismert, és ennek megfelelően lavírozta a megváltozott erőegyensúlyi világba hazáját. Míg saját maga választott utódja, William Howard Taft nem volt sem alkalmas sem képes külpolitikai szempontból előremozdítani az ország helyzetét, Woodrow Wilson sok mindent megváltoztatott. Noha Wilson a belpolitikában akart elérni nagy változásokat, és ezek közül sokat sikeresen meg is valósított, a külpolitikai színtéren az esetlegesség jellemezte, és az első világháború nem tervezett lépésekre kényszerítette. Noha morális és az amerikai kivételességet szajkózó külpolitikai céljai rövidtávon sikeresek voltak, a párizsi béketárgyalással és a békeszerződés ratifikálásának a Szenátus általi elutasításával Wilson végső soron kudarcot vallott. Franklin Delano Roosevelt ösztönös politikusként sosem akarta nagyon megelőzni a társadalmi bázist, így a növekvő veszélyektől terhes nemzetközi színtéren is Pearl Harborra volt szüksége, hogy az ország külpolitikáját drasztikusan új irányba vihesse, és hogy ebben kövessék az amerikaiak. Noha utódja, Harry Truman nem volt a külpolitika terén nagyon képzett, és nem is voltak nagy változtatásokat előirányzó tervei, mégis az ő elnöki éve alatt változott meg jelentősen az Egyesült Államok külpolitikája. Ahogy Nye fogalmaz, „Stílusa az erő technikáját használta, de elnöki éve alatt megtanulta, hogy váljon transzformációs külpolitikai vezetővé”. (45.) Dwight D. Eisenhower sem akart nagy ívű dolgokat véghezvinni, mégis reális és hidegfejű külpolitikájával sikerült megszilárdítania az amerikai erőfölény meglévő státuszát, ezzel segítve elő a lassan beköszönő amerikai érárt. Ronald Reaganról Nye megállapítja, hogy valóban transzformációs elnök volt, és természetesen volt szerepe a hidegháború lezárásában, ezt nem lehet csupán neki tulajdonítani, hanem sok más szerencsés körülmény egybeesésére is szükség volt ehhez. Reagan jó politikusként valóban sikeres külpolitikát folytatott, de

Nye szerint egyéni érdemei messze fel vannak nagyítva. Utódjára, George H. W. Bush-ra jutott a hidegháború valódi lezárása, és noha nem rendelkezett nagy ívű vízióval, nem volt jó kommunikátor, nem volt transzformációs elnök, mégis hatalmas változásokat vezényelt le sikeres módon. A lényeg ebben az, érvel Nye, hogy függetlenül a vizsgált elnököktől, az Egyesült Államok nagyon nagy valószínűséggel ugyanúgy eljutott volna arra az előkelő helyre, ahova a hidegháború lezárásával lépett. De a különböző elnökök döntései sok apró dolgot megváltoztattak, és emiatt időben hamarabb, vagy éppen később ért el Amerika bizonyos fázisokat. De a kép vegyes: egyik elnök sem volt kifejezetten transzformációs vezetői ambíciókkal rendelkező személy és nem feltétlen tudtak felmutatni ilyen sikereket. Többen közülük nem is terveztek nagy változásokat, mégis ügyesen elérték azokat.

A 3. fejezet etikai kérdéseket feszeget, és ezen a dimenzió belül vizsgálja az említett nyolc amerikai elnököt. Nye rendszerében lehet egy vezető effektív vagy etikus (a kettő nem zárja ki egymást), s ezen belül három rubrikát különböztet meg: célokat, eszközöket és következményeket. Ezen a hálózaton belül próbálja értékelni a nyolc elnök külpolitikai sikereit, illetve kudarcait. Természetesen egy politikai vezető hatalmas dilemma előtt áll: saját morális elveit kell a választópolgárok által is elvárt célokkal összeegyeztetni, és ez sokszor gyakorlatilag lehetetlen. Nem csoda, ha az elnökök rendre beszennyezik a kezüket. Nye szerint az elnökök megítélésében szerepet játszik „karakterük és céljaik orális minősége, de éppen úgy kontextuális intelligenciájuk is, amikor a célokat és eszközöket mérlegelik. A morális víziót körültekintő realizmusnak kell egyensúlyban tartania ahhoz, hogy ésszerű esélye legyen a sikerre”. (97) Miután a fent említett kategóriák alapján értékeli az elnököket, Nye némileg talán meglepő döntésre jut: a legkiemelkedőbb elnök a vizsgáltak sorában George H. W. Bush (1989–1993). Azok, akik minél nagyobb változásokat akartak elérni, akik nagy inspiratív erővel és vízióval rendelkeztek, Bush-nál sokkal gyengébben szerepeltek Nye elképzelt ranglétráján. Ez irányú konklúziója tehát az, hogy a helyzetet jól felismerő, az intézményi hálózatot jól kihasználó, apró lépésekkel és nem túl nagy kockázatot vállaló elnök lehet a „legjobb”, még ha nem is a legünnepelebb.

A 4. fejezetben Nye az eddig eltelt rövid huszonegyedik századot vizsgálja a két elnök, George W. Bush és Barack Obama fényében. Bush transzformációs elnök lett, noha nem annak indult, és a mostani konszenzus fényében sikertelen külpolitikát folytatott. Obama épp csak elhagyta a Fehér Házat, ennek fényében nem lehet igazán megvonni elnöksége mérlegét,

de mindenképpen visszafogottabb és realistább éveket tudhat maga mögött, mint Bush.

Nye egy kis előzetekintéssel zárja könyvét. Ennek lényege, hogy a közeljövőben két nagy horderejű változás lesz megfigyelhető a világ erővonalait illetően: egyrészt erőeltolódás lesz keleti irányba, másrészt a kormányzatoknak egyre nagyobb szerepet kell engedniük – s így a hatalmat is megosztaniuk – a nem-kormányzati szervezetekkel (NGO). De mint megállapítja, az Egyesült Államok sokáig vezető szerepben marad, s nem csupán megkérdőjelezhetetlen katonai erejének köszönhetően. A háromdimenziós sakkasztáblán, a másik két szinten (gazdasági erő, illetve nemzetek feletti kérdések) is jól áll, s ezeket kell ügyesen kombinálnia a mindenkori elnöknek célra vezető külpolitikával.

Nye könyve érdekes, de azért egy-két ponton támadható. Némileg önkényes az, ahogy pont ezt a nyolc elnököt választja ki, noha persze szinte mindegyikük valóban fontos elnök volt. Az Eisenhower utáni húsz évet (öt elnök) nem tárgyalja, ezzel azt sugallva, hogy akkor az amerikai vezetői állapotban a világban nem történt komoly változás. Bizonyos szempontból védhető ez az álláspont, de túlságosan leegyszerűsítő. Mindenképpen érdekes lett volna legalább John F. Kennedy elnöki figuráját megvizsgálni. És nem világos az sem, hogy 1992-vel miért ér véget az amerikai elsőség időszaka, hiszen sokan a hidegháború végétől számítják az igazi amerikai primátus kezdetét.

Ráadásul a kategóriák, amiket Nye felállít, noha izgalmasak és van bennük tanulság, kissé kényszerzubzony-kategóriák. Nem lehet egy elnököt „bezárni” ezekbe a kategóriákba, mert akkor más szempontok nem érvényesülnek. És George H. W. Bush az egyetlen (William Howard Taft-et nem számolva, aki vajmi keveset tett valóban hozzá az Egyesült Államok felemelkedéséhez), aki csak egy ciklust töltött a Fehér Házban, s ennek a szempontnak is hangsúlyt kellett volna kapnia az elemzésben. De az biztos, hogy egyet lehet érteni a szerző végső konklúziójával: „az elnököknek növekvő számú kérdéssel kell szembenézniük, amelyek között a kívánt eredményhez az kell, hogy Amerika erejét nem csak mások felett, de másokkal is használja”. (159)

Joseph S. Nye, Jr., *Presidential Leadership and the Creation of the American Era* (Elnöki vezetés és az amerikai kor megteremtése) Princeton, N.J.: Princeton University Press, 2013. xiv + 183 pages

Peterecz Zoltán